

Addysg ddewisol yn y cartref

Y Pwyllgor Deisebau | 7 Gorffennaf 2020

Petitions Committee | 7 July 2020

Cyfeirnod: RS20/12937

Rhif y ddeiseb: P-05-969

Teitl y ddeiseb: Ymchwiliwch i Reoliadau Drafft y Gronfa Ddata Addysg 2020 – diangen ac yn tanseilio hawliau dynol

Geiriad y ddeiseb: Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i ymchwilio i'r pwyntiau a ganlyn:

1) Pa dystiolaeth y mae Llywodraeth Cymru wedi'i defnyddio wrth greu'r Asesiad Effaith Integredig ar gyfer yr Ymgynghoriad ynghylch y Rheoliadau Drafft (WG 39220) sy'n:

a) awgrymu bod y rheoliadau presennol ar gyfer plant sy'n colli addysg yn methu â nodi nifer sylweddol o blant

b) Sut y bydd cronfa ddata a'r canllawiau drafft blaenorol (2019) yn cyflawni targedau'r Asesiad Effaith Integredig?

2) Pa dystiolaeth sy'n dangos bod plant Addysg Ddewisol yn y Cartref mewn mwy o berygl o beidio â bod mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant neu o beidio â chyrraedd eu llawn botensial?

3) Eglurhad. A oes nod tymor hwy i fonitro/rheoleiddio cynnwys addysg/cwricwlwm addysgol gyda phrofion rheolaidd ar gyfer plant Addysg Ddewisol yn y Cartref er mwyn cyflawni'r nodau a nodir yn y canllawiau a'r Asesiad Effaith Integredig?

4) Ymchwilio i'r diffyg mesurau diogelu yn y Rheoliadau Drafft i'w hatal rhag cael eu defnyddio fel modd o olrhain teuluoedd?

5) Ymchwilio i lefel yr ymgynghori â Byrddau Iechyd o ran yr effaith y bydd y Rheoliadau Drafft hyn yn ei chael arnynt, a pham nad oes manylion costau nac asesiad effaith ar gyfer y gwasanaeth iechyd wedi eu cynnwys gyda'r ymgynghoriad hwn?

a) Sut fyddai unrhyw gost a baich ar y GIG yn cael eu cyfiawnhau?

6) Ymchwilio i lefel yr ymgynghori â grwpiau lleiafrifol eraill (cymunedau Sipsiwn, Roma neu Deithwyr, ffoaduriaid a cheiswyr lloches a theuluoedd plant sy'n mynd i ysgolion annibynnol) er mwyn sicrhau bod eu barn hwy hefyd wedi'i chofnodi?

7) Ymchwilio a yw'r costau a awgrymir yn y Drafft yn realistig ac a ydynt yn ffordd effeithiol ac effeithlon o ddefnyddio arian trethdalwyr o ystyried bod rheoliadau digonol ar waith eisoes i alluogi awdurdodau lleol i nodi plant sy'n colli addysg, gyda mecanweithiau sy'n galluogi awdurdodau lleol i greu Gorchymyn Goruchwyllo Addysg neu Orchymyn Mynychu'r Ysgol mewn achosion lle nodir bod plentyn yn colli addysg?

A fyddai cynyddu'r cyllid a chymorth i wasanaethau cymdeithasol yn lle yn fwy effeithiol ac effeithlon?

1. Cefndir

Mae rhieni'n dewis addysgu eu plant yn y cartref am lawer o resymau. Gall y rhesymau hyn fod yn rhai ideolegol neu athronyddol sy'n ffafrio addysg yn y cartref, neu ddymuniad i ddarparu addysg sydd â sail wahanol i'r hyn a geir mewn ysgolion fel rheol. Efallai bod rhieni'n anfodlon â'r system ysgolion, neu'r ysgol y mae lle ar gael ynddi. Mae'r rhesymau eraill yn cynnwys plentyn yn cael ei fwlio yn yr ysgol, rhesymau iechyd, yn enwedig iechyd meddwl y plentyn, amharodrwydd neu anallu plentyn i fynd i'r ysgol, gan gynnwys ffobia o'r ysgol neu anghenion addysgol arbennig, neu'r canfyddiad nad yw'r system ysgolion yn darparu'n briodol ar gyfer yr anghenion hynny.

Mae [Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi data](#) am nifer y plant y mae'n hysbys eu bod yn cael eu haddysgu'n ddewisol yn y cartref. Yn ystod blwyddyn academiaidd 2018/19, roedd yn hysbys bod **2,517 o blant yn cael eu haddysgu'n ddewisol yn y cartref yng Nghymru**. Cynyddodd cyfradd y disgyblion a addysgir yn ddewisol yn y cartref yn 2018/19 i **6.6 ym mhob 1,000 o blant**, o'i chymharu â 5.5 o bob 1,000 yn 2017/18. Gan fod rhieni'n hysbysu eu hawdurdod lleol yn wirfoddol eu bod yn addysgu eu plant yn y cartref (oni bai eu bod wedi tynnu eu plentyn allan o'r ysgol), efallai na fydd y data hyn yn cynnwys pob plentyn a addysgir yn ddewisol yn y cartref.

1.1. Y cefndir cyfreithiol

Caiff rhieni addysgu eu plant yn y cartref ar yr amod eu bod yn cyflawni gofynion adran 7 o Ddeddf Addysg 1996:

7. Duty of parents to secure education of children of compulsory school age.

The parent of every child of compulsory school age shall cause him to receive efficient full-time education suitable –

(a) to his age, ability and aptitude, and

(b) to any special educational needs he may have,

either by regular attendance at school or otherwise.

Ar hyn o bryd, nid oes dyletswydd ar awdurdodau lleol i fonitro cynnydd plant a addysgir yn y cartref. Fodd bynnag, o dan adran 436A o Ddeddf Addysg 1996, mae'n ddyletswydd ar awdurdodau lleol i wneud trefniadau i ddod o hyd i blant nad ydynt yn derbyn addysg addas:

436A Duty to make arrangements to identify children not receiving education

(1) A local authority must make arrangements to enable them to establish (so far as it is possible to do so) the identities of children in their area who are of compulsory school age but

(a) are not registered pupils at a school, and

(b) are not receiving suitable education otherwise than at a school.

2. Camau a gymerwyd gan Lywodraeth Cymru

Rhwng mis Medi a mis Tachwedd 2012, ymgynghorodd Llywodraeth Cymru ynghylch cynigion i ddeddfu i gyflwyno cynllun cofrestru a monitro gorfodol ar gyfer plant a addysgir yn ddewisol yn y cartref. Esboniodd Huw Lewis, Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg a Sgiliau ar y pryd, mewn [datganiad ar 6 Mai 2014](#), ei fod wedi penderfynu peidio â chyflwyno deddfwriaeth, ond y byddai Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi canllawiau anstatudol.

Yn dilyn [ymgyngoriad](#) ym mis Mai 2015, cyhoeddwyd [Addysg ddewisol yn y cartref. Canllawiau anstatudol ar gyfer awdurdodau lleol](#), a hynny ym mis Ionawr 2017. Mae'r canllawiau'n ceisio egluro hawliau rhieni/gofalwyr sy'n addysgu plant yn y cartref a chyfrifoldebau awdurdodau lleol, ac maent yn rhoi arweiniad i awdurdodau lleol ynghylch datblygu a chynnal perthynas â theuluoedd sy'n addysgu eu plant yn y cartref. Mewn [datganiad ar 9 Ionawr 2017](#), dywedodd Kirsty Williams, Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg, fod y canllawiau'n ceisio sicrhau cydbwysedd priodol ond, er hynny:

Credaf fod angen i ni addasu dull mwy cadarn o ddarparu addysg i bob plentyn, ni waeth ymhle y darperir yr addysg honno. Bydd y canllawiau hyn yn rhan o becyn o fesurau rwyf yn eu

hystyried i gefnogi awdurdodau lleol, y gymuned addysgu gartref a darparwyr amgen, yn cynnwys y potensial o gyflwyno deddfwriaeth.

Ar 29 Gorffennaf 2019, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ynghylch canllawiau statudol i awdurdodau lleol a llawlyfr i addysgwyr yn y cartref. Mae'r ymgynghoriad yn nodi bod awdurdodau lleol wedi galw am ganllawiau mwy cadarn na chanllawiau anstatudol 2017 o ran adnabod plant a phobl ifanc nad ydynt yn derbyn addysg addas, ac o ran asesu pa mor addas yw'r addysg a gânt yn y cartref.

Rhwng 30 Ionawr 2020 ac 13 Mai 2020, cynhaliodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ynghylch Rheoliadau Drafft Cronfa Ddata Addysg Deddf Plant 2004 (Cymru) 2020 a Rheoliadau Addysg (Gwybodaeth am Blant mewn Ysgolion Annibynnol) (Cymru) 2020. Byddai'r rheoliadau'n ei gwneud yn ofynnol i:

- i bob awdurdod lleol sefydlu a chynnal cronfa ddata i'w helpu i adnabod plant nad ydynt ar gofrestr unrhyw ysgol a gynhelir, cofrestr addysg heblaw yn yr ysgol na chofrestr ysgol annibynnol, ac nad ydynt yn derbyn addysg briodol
- i fyrddau iechyd lleol ddatgelu i awdurdodau lleol wybodaeth anghlinigol am blant sy'n preswyl fel rheol yn ardal yr awdurdod lleol hwnnw
- i ysgolion annibynnol ddatgelu i awdurdodau lleol wybodaeth ynghylch dysgwyr sydd wedi cofrestru yn eu sefydliad.

Mewn datganiad ysgrifenedig ar 22 Mehefin 2020, cyhoeddodd y Gweinidog Addysg na fydd yn bosibl cwblhau'r gwaith a gynlluniwyd ar y canllawiau statudol ar addysg yn y cartref a rheoliadau drafft y gronfa ddata addysg yn ystod tymor y Llywodraeth hon (hyd at fis Mai 2021) a hynny oherwydd effaith sylweddol Covid-19 ar adnoddau Llywodraeth Cymru. Dywedodd y Gweinidog ei bod yn gobeithio y byddai'r Llywodraeth nesaf yn bwrw ymlaen â'r diwygiadau.

2.1. Comisiynydd Plant Cymru

Mae tri adroddiad blynyddol diwethaf Comisiynydd Plant Cymru wedi galw ar Lywodraeth Cymru i gyflwyno newidiadau polisi sylweddol o i sicrhau nad yw plant sy'n cael eu haddysgu yn y cartref yn anweledig a'u bod yn cael eu holl hawliau dynol. Mae hyn yn cynnwys eu hawl i addysg, eu hawl i gymryd rhan mewn penderfyniadau am eu bywydau a'u hawl i fod yn ddiogel.

Pan gyhoeddwyd adroddiad blynyddol 2018-19 y Comisiynydd Plant (ym mis Hydref 2019), argymhellodd y dylai Llywodraeth Cymru gyhoeddi ei pholisi diwygiedig, gyda'r nod o ateb y tri phrawf a ganlyn yn llawn:

- Sicrhau y gellir cyfrif am bob plentyn yng Nghymru ac nad yw yr un yn byw yn anweledig o ran gwasanaethau cyffredinol a chymdeithas yn gyffredinol;
- Bod pob plentyn yn cael addysg addas, a bod ganddo fynediad at ei hawliau dynol eraill, gan gynnwys iechyd, gofal a diogelwch; ac
- Na ellir cyflawni hyn heb alluogi pob plentyn i gael ei weld, a bod ei safbwyntiau, gan gynnwys ei safbwyntiau am ei addysg, a'i brofiadau, yn cael gwrandawriad.

Mewn ymateb i gyhoeddiad y Gweinidog na fyddai'r Llywodraeth yn bwrw ymlaen â'r rheoliadau na'r canllawiau yn ystod tymor y Senedd hon, dywedodd [Comisiynydd Plant Cymru](#) ei bod wedi ysgrifennu at y Gweinidog i fynegi ei 'siom aruthrol' â'r penderfyniad hwn; nododd ei phryderon a gofynnodd nifer o gwestiynau roedd yn credu roedd angen atebion iddynt ynghylch y penderfyniadau hyn. Dywedodd:

Rwyf wedi nodi o'r blaen y byddwn i'n defnyddio fy mhwerau statudol i adolygu sut mae Llywodraeth Cymru yn ymarfer eu swyddogaethau pe na bai llawer o gynnydd wedi'i wneud i roi gwell amddiffyniad i hawliau plant sy'n cael eu haddysg gartref. Rwyf wedi ailadrodd hyn i'r Llywodraeth yn fy llythyr ac rwy'n diswyl ei ymateb i nifer o gwestiynau rwyf wedi'u codi ynghylch y penderfyniadau a wnaed yn ddiweddar a sut mae hawliau plant wedi'u hystyried a'u cadarnhau fel rhan o hyn.

3. Camau a gymerwyd gan Senedd Cymru

3.1. Y Pwyllgor Deisebau

Cafwyd pum deiseb ynghylch addysg yn y cartref cyn y ddwy sy'n cael eu trafod yn y cyfarfod hwn. Mae'r Pwyllgor yn trafod dwy'n ymwneud â'r canllawiau anstatudol drafft ar hyn o bryd:

- [P-05-922 Tynnu'n ôl y canllawiau arfaethedig ar gyfer addysg yn y cartref](#) a gyflwynwyd gan Wendy Charles-Warner ar ôl casglu 5,447 o lofnodion.
- [P-05-923 Ydych chi'n gwrando arnom ni? Hawliau a Pharch i Addysg yn y Cartref!](#) a gyflwynwyd gan Mountain Movers Education Charity ar ôl casglu cyfanswm o 512 o lofnodion.

Y tro diwethaf i'r Pwyllgor drafod y ddwy ddeiseb oedd 4 Chwefror 2020 a chytunwyd i:

- ysgrifennu at Gomisiynydd Plant Cymru i ofyn am ei barn am y materion a godwyd a sut, yn ei barn hi, y gellir sicrhau'r cydbwysedd priodol rhwng y buddion sy'n cystadlu yn erbyn ei gilydd yn y cyswllt hwn;
- chwilio am ragor o dystiolaeth ysgrifenedig gan gyrff sy'n cynrychioli addysg yn y cartref yng Nghymru; a
- gwahodd y Gweinidog Addysg i roi tystiolaeth mewn cyfarfod o'r Pwyllgor yn y dyfodol.

Dyma'r tair deiseb flaenorol a oedd wedi cau:

- **P-04-646: Deiseb yn erbyn Canllawiau Anstatudol yng Nghymru ar Gyfer Awdurdodau Lleol ar Addysg Ddewisol yn y Cartref** a drafodwyd gan y Pwyllgor Deisebau yn 2015. Aeth y Gweinidog Addysg a Sgiliau ar y pryd i'r afael â phryderon y deisebydd a chytunodd i sicrhau y byddai ei safbwyntiau'n cael eu hystyried wrth ddatblygu'r canllawiau newydd. Felly, cafodd y ddeiseb ei chau.
- **P-04-517: Atal Llywodraeth Cymru rhag cyflwyno system i fonitro plant sy'n dewis cael eu haddysgu gartref o dan wedd diogelu** a drafodwyd rhwng mis Tachwedd 2013 a mis Mehefin 2014; a
- **P-04-437: Gwrthwynebu cofrestru gorfodol ar gyfer plant sy'n derbyn addysg yn y cartref** a drafodwyd rhwng mis Tachwedd 2012 a mis Mehefin 2014. Y deisebydd hwn gyflwynodd un o'r deisebau y mae'r Pwyllgor yn eu trafod ar hyn o bryd (P-05-922, Tynnu'n ôl y canllawiau arfaethedig ar gyfer addysg yn y cartref).

Ym mis Mai 2014, cyhoeddodd Huw Lewis, y Gweinidog Addysg ar y pryd, ei fod wedi penderfynu, ar ôl ymgynghori, peidio â deddfu ar gyfer cynllun cofrestru a monitro gorfodol yn ystod tymor presennol y Cynulliad. Felly cafodd y ddwy ddeiseb eu cau (P-04-517 a P04-437).

3.2. Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg

Mae'r Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg wedi parhau i ymddiddori ym maes addysg ddewisol yn y cartref ac wedi gohebu â'r Gweinidog Addysg a Chomisiynydd Plant Cymru, ac eraill:

- 28 Chwefror 2018: **Llythyrau rhwng y Gweinidog Addysg a Chomisiynydd Plant Cymru ynghylch cronfa ddata a chanllawiau statudol arfaethedig**
- 22 Tachwedd 2018: **Llythyr gan Gomisiynydd Plant Cymru at y Prif Weinidog**
- 28 Tachwedd 2018: **Llythyr gan Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg at Gomisiynydd Plant Cymru**
- 10 Ionawr 2019: **Llythyr gan Gomisiynydd Plant Cymru**
- 30 Ionawr 2019: **Llythyr gan Gomisiynydd Plant Cymru**
- 18 Gorffennaf 2019: **Llythyr gan Gomisiynydd Plant Cymru a Llythyr gan y Gweinidog Addysg**
- 14 Tachwedd 2019: **Llythyr gan Protecting Home Education Wales ynghylch y canllawiau statudol drafft ar gyfer awdurdodau lleol am addysg yn y cartref ac e-bost gan yr ymddiriedolwr a chyswllt Cymru ar gyfer Education Otherwise ynghylch y canllawiau statudol drafft ar gyfer awdurdodau lleol am addysg yn y cartref**
- 19 Tachwedd 2019: Mae'r **Pwyllgor wedi ysgrifennu at y Gweinidog Addysg (19 Tachwedd 2019)** yn ceisio eglurhad am y materion cyfreithiol ynghylch y canllawiau.

4. Y sefyllfa yn Lloegr

Yn dilyn galwad gynharach am dystiolaeth, ar 2 Ebrill 2019 cyhoeddodd Adran Addysg Llywodraeth y DU ymgynghoriad ynghylch deddfwriaeth arfaethedig yn ymwneud â phlant nad ydynt yn yr ysgol. Daeth yr ymgynghoriad i ben ar 24 Mehefin 2019.

Roedd yr ymgynghoriad yn ceisio safbwyntiau am gynigion i greu pedair dyletswydd newydd:

- dyletswydd ar awdurdodau lleol i gadw cofrestr o blant o oedran ysgol gorfodol nad ydynt wedi'u cofrestru mewn ysgol a ariennir gan y wladwriaeth neu ysgol annibynnol gofrestredig;
- dyletswydd ar rieni i ddarparu gwybodaeth i'w hawdurdod lleol os yw eu plentyn o fewn cwmpas y gofrestr;
- dyletswydd ar leoliadau addysg y mae plant ar y gofrestr yn eu mynychu i ymateb i ymholiadau gan awdurdodau lleol am yr addysg a ddarperir i blant unigol; a

- dyletswydd ar awdurdodau lleol i ddarparu cymorth i deuluoedd sy'n addysgu yn y cartref os bydd teuluoedd o'r fath yn gofyn amdano.

Nid yw Llywodraeth y DU wedi cyhoeddi ei hymateb i'r ymgynghoriad.

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrwydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.